

სამეცნიერო დასკვნა

დოქტორანტ ბექა ხიტირის სადისერტაციო ნაშრომზე:
„მენარმე სახელმწიფო: საჯარო ხელისუფლების მიერ კომერციული საქმიანობის
განხორციელების სამართლებრივ-ეკონომიკური შედეგები“

სახელმწიფოს ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას ქვეყანაში ეკონომიკური აქტივობის სტიმულირება, მისთვის ხელსაყრელი იურიდიულ-პოლიტიკურ-ეკონომიკური ჩარჩო-პირობის ჩამოყალიბება, მისთვის ხელის შეწყობა, მდგრადად და სისტემურად განვითარება წარმოადგენს. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად სახელმწიფო, მისი ყველა ლეგიტიმური საშუალებითა და მექანიზმის გამოყენებით, ქმნის ორგანიზაციულ-კორპორაციული ეკონომიკის პლატფორმას, რომელიც, ძირითადად, გაჯერებულია კერძო ინიციატივის ნახალისებით, კომერციულ კერძო სამართლის იურიდიულ კონსტრუქციათა დადგენითა და ეკონომიკური სამენარმეო აქტივობის განსახორციელებლად მათთვის კონკურენტუნარიანი ბაზრის ჩამოყალიბებითა და უზრუნველყოფით, რაც, თავის მხრივ, ნებისმიერი კაპიტალისტური კონსტიტუციურ-ლიბერალური სახელმწიფოს საქმიანობის ქვაკუთხედს წარმოადგენს. მატერიალურ-ქონებრივი სიკეთის კონსოლიდირებითა და გენერირებით სახელმწიფო ხელს უწყობს საერთო კეთილდღეობის შექმნას, რაც, ფილოსოფიურად თუ მივედგებით, ყოველი ადამიანის ბედნიერებისაკენ სწრაფვის გრავირებული ნაწილია. ეს კი, თავის მხრივ, სახელმწიფოს ძირითად ამოცანას აყალიბებს. სწორედ ამ ამოცანის შესასრულებლად სახელმწიფო ისტორიული დროიდან და, განსაკუთრებით კი გვიანი შუა საუკუნეებიდან და ინდუსტრიული რევოლუციიდან მოყოლებული (დღემდეც კი), თავად აქტიურად არის უშუალოდ ჩართული წარმოებითი ეკონომიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარების საქმეში. უფრო მეტიც, ევროპაში ისეთი დიდი კორპორაციების დამფუძნებელი, მისი მმართველი, როგორც იყო კლასიკური კაპიტალის შემაკავშირებელი ფუნქციისა და მატერიალური რესურსის სწრაფი კონცენტრაციის მქონე სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციული-სამართლებრივი ფორმა, წლების განმავლობაში სწორედ სახელმწიფოს უშუალო მონაწილეობითა და მესვეურობით იქმნებოდა. მსგავს „სახელმწიფო სანარმოთა“ ფორმის მიერ ინტერეგროპული თუ ტრანსნაციონალური ეკონომიკური ბაზრისათვის მნიშვნელობის მქონე ინფრასტრუქტურისა და ფუნქციონალური არქიტექტურის ყალიბის ჩამომსხმელი წლების მანძილზე თავად სახელმწიფო გახლდათ მისი მრავალმხრივი და მრავალფეროვანი მექანიზმით. დროთა განმავლობაში სიმძიმის ვექტორი კერძო ინიციატივისაკენ გადაიხარა, რაც სახელმწიფოს ფუნქციათა დივერსიფიცირებით, თანამედროვე კორპორაციის ეფექტური მართვისა და კონტროლის, კაპიტალდაბანდებისა და კერძო პირის მხრიდან კორპორაციული დაფინანსების მიზანშეწონილობით იქნა გამართლებული. გასული საუკუნის 80-იანი წლების დასასრულსა და 90-იან წლების დასაწყისში აშშ-ში განვითარებულმა ახალმა საჯარო მმართველობის პარადიგმამ კი თითქმის ტოლობის ნიშანი დასვა სახელმწიფოსა და კერძო კორპორაციის მართვის სტან-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საკორპორაციო, საბანკო და ეკონომიკური სამართლის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი.

დარტს შორის, შემოიტანა რა კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოც, მისი საქმიანობის განხორციელებისას, უნდა ნერგავდეს და ავითარებდეს კორპორაციული მართვის თანამედროვე მექანიზმებს. მიზანშეწონილია სახელმწიფო ქონების ტოტალური განსაზოგადოებრიობა, რამეთუ კერძო პირი მას უფრო ეფექტურად, გულისხმიერად მიხედავს და მოახდენს მეტი ინვესტიციის კონსოლიდირებას კორპორაციული ეკონომიკის სფეროში, რაც, თავის მხრივ, ადამიანის ქონებრივ-მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ძირითადი საწინდარია. თუმცა არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ მიუხედავად თავად სახელმწიფოს აღიარებისა იურიდიულ პირად და კერძოსამართლებრივ ურთიერთობაში მის ამგვარად მონაწილეობისა, იგი თავისი ორგანიზაციული მოწყობის, საჯარო ფუნქციის განხორციელების, დასახულ სოციალურ ამოცანათა მიხედვით მაინც განსხვავდება კერძო პირისაგან და შესაბამისად თავისებურ მიდგომასა და მოპყრობას მოითხოვს. სახელმწიფოს, როგორც მენარმის როლზე და, კორპორაციის მის მიერ უშუალოდ მართვის უპირატესობაზე დღეს თამამად საუბრობენ გერმანიაშიც. ცნობილი მაგალითი, რომელიც DB (deutsche Bahn)-ის – სს გერმანიის რკინიგზის პრივატიზებას უკავშირდება ამის დასტურია: ბოლო წლებში განსაკუთრებით გამოითქმის ნუხილი იმასთან დაკავშირებით, რომ სახელმწიფო გერმანიის „სიამაყეს“ უფრო უკეთესად მართავდა, ვიდრე ეს მისი განსაზოგადოებრიობისა და კერძო მესაკუთრის ხელში გადასვლის შემდეგ ხდება. ასე რომ, ბიზნესის წარმართვა უშუალოდ კერძო სუბიექტის მიერ არ გახლავთ სახელმწიფოს მართვის საწინააღმდეგო უპირობო არგუმენტი და იგი შემდგომ გააზრებას უდავოდ მოითხოვს.

დოქტორანტ ბეჟა ხიტირის სადისერტაციო ნაშრომი იკვლევს სწორედ სახელმწიფოს როლს, უფრო სწორედ, მის პირდაპირ ჩართვასა და მონაწილეობას სამენარმეო საქმიანობის განხორციელების პროცესში, როგორც მენარმე სუბიექტისა. მართალია, თავად მენარმის ცნება ამ შემთხვევაში ძალზე ფართე შინაარსს მოიცავს, მაგრამ იგი ზედმინევენით შეესაბამება კერძო ურთიერთობაში დამკვიდრებული მენარმე სუბიექტის მიერ ეკონომიკური საქმიანობის წარმართვის ძირითად მახასიათებელს და კარგად გამოხატავს საჯარო ხელისუფლების როლს მასში. შესაბამისად, მისი (სახელმწიფოს) მონაწილეობით შესრულებული საქმიანობის იურიდიულ და ეკონომიკურ შედეგს. როგორც წესი, კაპიტალისტურად მოწყობილ საზოგადოებაში ეკონომიკური ურთიერთობის ძირითადი ფიგურანტი კერძო სამართლის სუბიექტია. სწორედ ეს განასხვავებდა ე.წ. აღმოსავლეთ ევროპის ბლოკს დასავლეთ ევროპული დემოკრატიისაგან და მისი ეკონომიკისაგან. დირიჟიზმული ეკონომიკისათვის უცხო იყო საბაზრო ეკონომიკა და სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება კერძო მონაწილეთა მიერ, კერძო სამართლის კორპორაციათა მეშვეობით. ყველაფერი სახელმწიფოს საკუთრებაში მოიაზრებოდა და სამეურნეო საქმიანობაც, როგორც ამას საბჭოურ ეკონომიკურ მეცნიერებაში მოიხსენიებდნენ, სახელმწიფო ფორმის სამეურნეო ორგანიზაციის მიერ უნდა წარმართულიყო. სოციალისტური კავშირის დაშლის შემდგომ კერძო ეკონომიკის დაფუძნებასა და მასობრივი პრივატიზაციის პროცესთან ერთად განვითარებას იწყებს კორპორაციულ-ორგანიზაციული ეკონომიკა, რომელშიც სახელმწიფოს უშუალო „ჩარევა“, წესით, არაარსებობს. არ არის სწორი, როდესაც „მენარმე სახელმწიფოს“ მხოლოდ Ostblock-ში მოიაზრებდნენ და ავტომატურად აყალიბებდნენ მოსაზრებას, რომ დასავლეთ ევროპულ ეკონომიკურ ურთიერთობაში სახელმწიფოს როლი ამ მხრივ თითქმის გამორიცხული უნდა იყოს. როგორც ისტორია, ისე თანამედროვეობა ნათლად ადასტურებს, რომ მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში ორგანიზაციულ-კორპორაციული ეკონომიკის განვითარებაში სახელმწიფოს პირდაპირი და

უშუალო ჩართვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია და იგი ამ ფუნქციას ვერსად გაექცევა. დისერტაციაში მოყვანილია თანამედროვე ჩინეთის, ბრაზილიის, პოსტსაბჭოთა რუსეთის მაგალითები, რომელიც კარგად წარმოაჩენს იმას, რომ სახელმწიფო აქტიურად არის ჩართული სამეწარმეო საქმიანობაში. უფრო მეტიც, ეს სახასიათოა იმ ქვეყნისთვისაც, სადაც ტრადიციულად ჩამოყალიბებული ეკონომიკისთვის დამახასიათებელია სახელმწიფოს ნაკლები ჩარევა სამეწარმეო აქტივობის წარმართვაში (მაგალითად, აშშ). მოკლედ, სახელმწიფოს ლეგიტიმურ მიზანს, მისი ეკონომიკური ფუნქციის განხორციელების კვალდაკვალ, უპირობოდ წარმოადგენს სამეწარმეო საქმიანობაში აქტიური ჩართვა სხვადასხვა გამოვლინების მეშვეობით, იქნება ეს ეკონომიკური ბაზრის ბაზისის – ინფრასტრუქტურის შექმნა და მისი განვითარება, თუ საერთო კეთილდღეობის მიზნის მისაღწევად სხვადასხვა მექანიზმების გამოყენებით დივერსიფიცირებული მიმართულებით სვლა. შესაბამისად, დისერტაციის ჰუმბრუმის, ანუ ძირითადი შინაარსობრივი ნაწილის პირველი თავიც (ნაშრომის სტრუქტურის მიხედვით მე-2 თავი) სახელმწიფოს ლეგიტიმური მიზნის კვლევას ეხება სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების პროცესში. ამას მოსდევს შემდეგი თავი, რომელიც წარმოაჩენს სახელმწიფოებრივ (სამართლებრივ-ორგანიზაციულ) მექანიზმებს კომერციული საქმიანობის წარმართვისას, რასაც, შემდეგი თავების სახით, მისი სამართლებრივი და ეკონომიკური შედეგების დემონსტრირება მოსდევს და ამით იგი სრულიად შეესაბამება თემის დასაწყისში დაყენებული ძირითადი თეზისის მოთხოვნას: დაადგინოს მენარმე სახელმწიფოს სამართლებრივი და ეკონომიკური როლი ამ პროცესის დადებით კონტექსტში.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სადისერტაციო ნაშრომში იურიდიულ-ეკონომიკური საკითხებია წარმოჩენილი. გამოყენებული ლიტერატურიდან ეს ნათლად ჩანს, რაც ნაშრომში მოყვანილი ინფორმაციისა და მასზე ბაზირებული კრიტიკული მსჯელობიდან გამომდინარეობს. ეს ნიშნავს, რომ კვლევა ინტერდისციპლინურ ხასიათს ატარებს, რაც მსგავსი საკითხების სწორი აკადემიური დამუშავების თანამედროვე მიდგომებს განასახიერებს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მსგავსი სამართლებრივ-ეკონომიკური კვლევის სიმბიოზი ჩვენი იურიდიული ფაკულტეტისთვის სიახლეს წარმოადგენს და, თუ მეხსიერება არ მღალატობს, ეს პირველი მსგავსი შემთხვევაა. დისერტანტის აღნიშნული უნარი მის საზღვარგარეთ სწავლის შედეგად არის უმეტესწილად და ასევე იქ შესრულებული სამაგისტრო თეზისისა.

ცალკე მინდა გამოიყოს დისერტანტის აკადემიური კეთილსინდისიერების ფაქტი, დიდძალი და მრავალფეროვანი უცხოური წყაროების დამუშავებაში ჩადებული დიდი შრომა და ენერჯია. სამწუხაროდ, ქართულენოვანი აკადემიური ლიტერატურა მსგავს საკითხებზე ძალიან მწირია. იგი სამართლებრივი ლიტერატურის თვალსაზრისით არც არსებობს. შესაბამისად, ეს გახლავთ ამ საკითხის დამუშავების პირველი მცდელობა საქართველოში.

აღნიშვნის ღირსია აგრეთვე თავად დისერტაციის ლოგიკური სტრუქტურა და მისი სისტემა, განსაკუთრებით, დასავლეთ ევროპული დისერტაციისათვის დამახასიათებელი შუალედური დასკვნების მეთოდიკა, რისი „ნამრავლიც“, საბოლოო ჯამში, ერთიანი კონსოლიდირებული სადისერტაციო თეზისების ჩამოყალიბების ბუნებრივ წინაპირობას ქმნის.

ამრიგად, ბეჭა ხიტირის სადისერტაციო ნაშრომი მეცნიერული თვალსაზრისით ღირებულია კვლევის აქტუალობის, ანალიზის სიღრმისა და მიღწეული კვლევის შედეგების, ციტირების აკადემიური სტანდარტის დაცვის, გამოყენებული სამეცნიერო-ნორმატიული წყაროების, აკადემიური აზრის ფორმირების სტილის, კვლევის ავტონომიურობისა და აკადემიური კეთილსინდისიერების გათვალისწინებით.